

II. tečaj
1849.

V četertik 21. rožnika.

25. list *)
I. polovice.

Rusovski car Pavel. **)

Car Pavel je bil ojstro prepovedal, de se po Petrograških ulicah po nikakor hitro voziti ne sme. Neki častnik vender enkrat na lahkim vozičku po ulicah s konjem urno derči. Perpeti se pa, de se ravno car za njim pelje, in svojimu kočijažu hitrejši voziti zapove, de bi častnika došel. — Ko ta carja zagleda, se ga hoče ogniti, pa kolikor on bolj urno beži, toliko hitrejši ga car nasleduje. Zpoznavši pa, de se mu ne bo dobro godilo, ako ga car dohití, pusti svojimu kozaku ***) uzdo, in kmalo je carju spred oči zbežal. Serdit tedej, de ga ni došel, se verne car, reče skup bobnati, in zapove, de se ima častnik, kteri bo pri spregledu manjkal, drugi dan k njemu pripeljati. Pri vsi vojski, ki je bila takrat v Petrogradu je 27 častnikov manjkalo, ktere so vse k carju peljali. Ker pa car iz med njih begunca ne spozna, se razserdi in ukaže vsih 27 v Sibirijo poslati. †) — Vsi

*) V poslednjim listu je po pomoti stara številka 23 namesto 24 ostala. Trojko prav mala z nožkam oddergni. Naredi pollej četverko nar prejs svinčnikam (plajbesam), pa ne ojstrin. To počerni s prav majckino omočenim peresam. Dobro bo

**) Rusi imenujejo cesarja car.

**) Kozak je majhin konj, menđe od besede „koza.“ Kozaki se imenujejo pa tudi rusovski vojsaki, ki take konje jezdiyo.

†) Sibirija, merzla dežela v Azii, kamor rusovski car hudodelnike v progranstvo pošilja, kjer morajo težko delati. Vredn.

stojé, kakor odrevenjeni od straha, — kar mladeneč iz med njih stopi, svojo roko na persa položi, se carju nizko prikloni in z milim glasom govori: „Gospodar! †) serditost Vaša naj le mene zadene, moji drugi so nedolžni. Jaz, jaz sim kriv! „Več ni mogel govoriti. — Vse molči, čez nekaj časa car častniku reče: „„Kako ti je ime?““ „Jáz sim Jvan K“ Car zopet molči in gleda lepiga mladence. „„Kje si dobil tega kozaka?““ Od svojiga očeta, ki ga je sam zredil, in meni podaril“, odgovori častnik. Car se namuzne, poterka junaka na ramo, ter pravi: „„Tvoj oče je dobriga kozaka zredil, pa še boljšiga sina. Ti se ne bojiš moje jeze, in braniš svoje tovarše, to je lepó, prav lepó. Zato ti tudi vse kazni prizanesem. — Ivan! kaj hočeš za svojiga kozaka?““ „Veličanstvo!“ reče ganjeni mladeneč, „konj me je prognanstva rešil, in mi Vašo milost prihranil, za to veliko ceno ga Vašimu Veličanstvu podarim.“ — Car prime mladence za roko in reče: „„Ti si major (četnik?). Od lajtnanta (poročnika) car neprejemlje daru.““ Drugi dan je dal car tudi zares carsko kočijo napraviti in jo je junaku poklonil.

Ant. Umek.

Dogodbe v Idrijskim rudniku.

(Konec.)

Léta 1809 Francozi, takrat gospodarji v polovici Evrope tudi Idrijski rudnik obišejo. S priliznjeno prijaznostjo, ki je Francozu lastna, so se bili delavcam prikupili. Ali rudnik so hudo praznili. Imenitnejši zaklade in boljši sreberno rudo izgrebejo. Po tolovajsko srebro odpeljujejo. Izpraznili bi bili rudnik, ko bi ne bila cesarska vojska v létu 1813 Francoza iz dežele izgnala.

Od te dobe se ni pripetilo nič posebniga, kakor de slednje léto kteriga delavca polomi.

Leta 1839 pa bi bila imenitni rudnik kmalo voda vničila. Kopali so v nižji globini. Ruda je bila tako namočena, de gre delo prav težko od rok. Slehern dan jim kraj,

†) Tako nagovoré Rusi svojiga cesarja.

kjer delajo, nalije. Ko pa le globokeje grebejo, neki dan veliko skalo odlomijo. Mogočno se voda, vlije. Rudarji komaj zbežijo iz spodnje jame. Voda v prvič tako hitro naraša, de slehern nad rudnikam obupa. Že je voda tretjino rudnika napolnila. Ali vlada, ki ji je za bogati rudnik zlo mar, pošlje z velikimi stroški železno mašino. Ta je noč in dan vodo iz jame vlekla. Tode prešibka je. Voda le naraša. — Druga, veliko močnejši je pri jami svete Teresije vodo manjšala. Dobro jo zmanjša. Ali do studenca ni moč priti. Od kod de voda izvira, so umetniki preiskavali in preiskavali. Zadnjič jo vgonejo, de mende tako silna voda po podzemljski žili iz jezera pol ure nad mesticam prihaja. — Še danes ni voda popolnoma vstavljena. Mašini jo morate večkrat iz nje vleči.

V létu 1846 v torik po vsih svetih kmalo po polnoči osledita dva čuvaja v rudnici strašan ogenj. (V rudnicah se večkrat notranji sopari vnamejo in hud ogenj napravijo.) Čuvaja prihitita to nesrečo iz jame razglasit. Naglo se podá nekaj mož v jamo. Ali dim jih hoče zadušiti. Štiri pa, ki so hotli ogenj le viditi, sopar zaduši. Drugi jim grejo na pomoč. Pa tudi vsi ne pridejo nazaj. Tem se spet drugi na pomoč v jamo spusté. Nekaj jih k življenju obudé. — Sedemnajst pa je bilo mertvih. Med temi enajst oženjenih, ki so vdove in 24 otročičev zapustili. Deset na dan spravljenih merličev so v eno jamo pokopali. Tako žalostniga pogreba ni bi bilo v Idrii še nikoli. Kdo popiše mili jok vsih pričujočih, posebno pa zapušenih vdov in otročičev. — Sedem nesrečnih je bilo v jami ostalo. Štiri so kmalo potem, tri še le čez léto dobili.

Mrak.

Planeti. Zvezde z répam.

Enajsti pogovor.

Mračí se že. Stari Boštjan počiva dela truden na vertu pod košato jablano, ki jo je 12 lét star sam vsadil. Otroci ga kmalo najdejo. Jih prec vpraša, če so zastran lune kaj praktiko prebiralí. Pravijo, de so, in de so po znamenjih vse spremembe lune našli. Razveseljen jih nadalje vpraša, če so že

slišali, kako luna, ali solnce merkne. *) Ker mu odgovoré, de ne, jim razloži to reč, kakor je bilo v poprejšnim listu Védža povedano.

Tonček. Boštjan! kolike so pa zvezde?

Boštjan. Ene so manjši od naše zemlje, ene pa veliko 1000krat večji od zemlje, večji od solnca. (Vse se zavzame.)

Barbika. Pa se vidijo kakor lučice.

B. Tó zato, ker so strašno deleč od zemlje. Vender se njih daljava ponavadno le od solnca rajta. Kakor niso vse zvezde enako velike, tako tudi ne enako deleč od solnca. Preden pa od zvezd kaj več govorimo, vam moram povedati, kako de jih zvezdogledi razdelijo. Med zvezdami so: 1) Planeti s svojimi lunami, 2) stavn e zvezde, 3) zvezde z répam.

Matevšek. Ktere zvezde so planeti?

B. Planetè imenujejo tamne zvezde, ki se kot zemlja v kolobarjih okoli solnca sučejo, in od nje-ga svitlobo in gorkoto dobivajo. Takih poznajo zvezdogledi 13. Tudi naša zemlja je planet, zakaj zemlja je tamna zvezda, ki se okoli solnca suče in od nje-ga svitlobo in gorkoto dobiva. Planeti so eni manjši, eni večji od zemlje — eni bliže, eni dle od solnca kot zemlja. Kakor ima naša zemlja tovaršico ali luno, ki jo na poti okoli solnca spremlja, imajo tudi nekteri drugi planeti svoje tovaršice ali lune, ki se z njimi okrog solnca sučejo.

Nežika. Ktere so pa zvezde z repam?

B. Zvezde z repam so zvezde, ki se verté okoli solnca kot planeti, pa v zlo stisnjenih kolobarjih. Solnce pa ni na sredi takiga kolobarja, ampak veliko bliže eniga konca. Kadar pride taka zvezda po svoji stanovitni poti blizo solnca, takrat se da viditi, potem pa zopet zgine.

Janezek. Ali imajo take zvezde rép, ker se jim pravi zvezde z repam?

*) Prav za prav bi se moglo govoriti in pisati „mrakne“ od besede „mrak.“

B. Rep imajo, pa ne de bi si mislili kravjiga ali konjskiga. — Ene takih zvezd imajo proč od solnca dolg blesk za sabo. Ta blesk za sabo imenujejo rěp, in take zvezde rěpaste. Ene pa nimajo repa, ampak so spredej proti solncu v bele madlo-svitle megle zavite. Imenujejo jih bradaste. Drugim, ki so s takimi meglami bolj od zad previdene, pravijo lásaste. Vsaka ima svoj od Boga določeni ték v velikim kolobarji. Nekatere čez veliko sto lét spet na tisto mesto dospejo. V létu 1835 se je bila taka zvezda prikazala. Zvezdogledi so že poprej prerajtali, de bo v 75 do 76 létih nazaj prišla. Zvezde z repam ne pomenijo tedaj vojske, kuge i. t. d., kakor v ti reči neznajdeni govore.

(Komaj Boštjan to zgovori, se zasliši zvonjenje v plat in vpitje: ogenj! — ogenj! Vsi se prestrašijo. Boštjan pelje domače otroke v hišo. Ptujim veli naravnost domu iti. On hití gledat, kje de gori.)

Lahkoverneži.

Kakošne laži in kvante pri ljudeh nižjiga stanu še dan današnji vladajo, posebno pa na kmetih, je groza. Le smešno je slišati praviti kakiga berača (sej večjidel le taki take kvasijo) vmazaniga in razcapaniga od pripomočkov, ktere za razne reči svetuje. Povedal bom za kratek čas in poduk tri resnične dogodbe.

Neki po imenu pri nas zlo vsakimu znani berač on pravi enkrat možu, ki ga rad poslušá: Janez, ti, jez tebi povem, če hočeš močan biti, moraš takole narediti: vzemi kozarec vina. To vino postavi med Šmarnimi mašami na solnce. Potlej pa moraš to vino skozi volkov goltanc pretočiti, v mravljiše zakopati. Čez tri ure ali ti izpij, ali daj pa komu drugimu izpiti. Boš vidil, kako bo močan. Ravno tako bo šel z žagovcam (hlodam) na rami v hrib, kakor bi otep nesel.

Eden je bil res tako brezast to poskusiti. Ali žagovca še prizdigniti ni mogel. Poskušaje se pretegne in kmalo potem vmerje. —

Enkrat se pa berač on baha: Pušo znam zadelati, de se ne bo sprožila, brez de bi se je kaj dotaknil. — Tete šmentaj, pravi nekdo pričujočih, čakaj, boš mojo zadelal, to de, dotakniti se je ne! — O kaj še, mu pravi, le prinesite jo. Tako je jel govoriti in praviti, kako zna puše zadelovati, de je prav sam sebi verjel. Mož pušo prinese, berač on ukaže nabasati. Se nabaše, to de s kroglico. Zdaj jo pa v ta le ris postavite, reče berač, ter zarisa s svojo palico v pesku okoli puške nekaj čudnih znamenj. Vse je tiho in ga poslušaj. — Blizo nje stopivši nekaj mermra, križe dela, in kmalo reče: Je že dobra, se ne sproži, in ne da ognja, ko bi žerjavice v ponvico na strelni prah položil. Grem tje na paž sloniti, in brez skerbi na mé strelite. Bote vidili, de se ne bo sprožila. — Berač on gre k pažu. Za gotovo misleč, de mož ne bo streljal, se oberne proti pažu. Mož pa napne in — streli, to de ne v sleparja, ampak višej v paž. Luknjica, ki jo je kroglica naredila, se je poznala. — Berač on pa pok zaslišati, strahú na tla pade, ves v mislih, de je vstreljen. Čez ne koliko se omore in zavé. Velik šunder in hrohotanje je bilo okoli umetniga čararja (copernika). Ako ravno to delo dovelj kaže, koliko je njemu in družim takim verjeti, jih je vender še dosti, ki temu sleparju radi verjamejo.

(Konec sledí.)

Volk v apnenici.

(Basen.)

Blizo neke planinske vasi je bila ena apnenica za vso vas. Prebivavci vasi so jo bili z apnam berhko nasuli, ker so mislili novo cerkev zidati. Zavoljo pomanjkanja vode z apnam čakajo, dokler ni prav deževalo. K leti jami pride eno noč prav gladen (lačén) volk, kateri ni ovčjiga mesa že dolgo časa duhal. Zdaj mu pade v glavo: Glej, ovce se te tako strašno bojijo, ker si preveč siv in černekast; ali si ne moreš tukaj pomagati in se z apnam pobeliti, de ovce laglje preslepiš in ociganiš. Če boš bel, se te ne bodo tako bale, temuč te še ovco mis-

lile. To pretresaje, telebne v jamo. Kaj vesel se po apnu sem ter tje valí in preobračuje. Za nekaj časa se pobere iz jame, vedno se ogledovaje, kako de je že pobeljen. Zlo mu se že zobje slinijo, ker za terdno misli de mu bo tole verglo. Torej sklene večkrat to zvijačo ponoviti, ter jamo obiskovati, dokler ne bo prav čisto bel. Ali silna ploha ga tako spere, de je ves poprejšni. Kmetam je pa bil dež prav prišel. Obernili so vodo na apnenico de se je apno čez méro namočilo in prav čisto in redko postalo. Berž ko se tamna noč napoči, se gre volk v drugo v apnenici belit, kakor poprejšujo noč. K jami pridši zavoljo tame ne vidi vode v nji. Misléč, de je apno še suho, se verže vesel v jamo; ali — ne ostane na verhu kakor prvi pot. Globoko se pogrezne in zaduši.

Marsikteri hudobnež si prizadeva pohlevne, nedolžne ovčice po vsaki ceni prekaniti. Ali sam se vjame v mrežo, ki jo je drugim nastavil.

I. Obalo.

Šolar vtone.

Pred štirimi leti se gre v Ljubljani šolarček druge male šole, sin cesarskiga služabnika v Ljubljani, kopat. Nekoliko tovaršev je bilo z njim. Brez varha se prederznejšo paglavci z visočine v vodo skakati. Kar zmanka imenovaniga šolarčka. Ni in ni ga iz vode. Prestrašeni pobegnejo tovarši. — Skerbni oče nesrečo zvediti, leti na vso moč preljubiga sinka rešit. Dolgo ga išejo. Nazadnje ga najdejo pod čolnam, ki je bil pri vodi pripét. Ali vse poskušnje oživiti ga, so zastonj v neizrečeno žalost starišev, ki so tega ediniga sinka imeli.

Kopati se je zdravo, plavati se učiti koristno. Pa deš v vodo, se lahko rešiš. Na vojski sovražnik vojsake dostikrat v vodo zadrevi. Kdor ne zna plavati, je po njem. Tode ne hodite se nikoli brez vednosti starišev, brez varha kopat, da se vam taka ne pripeti, kot se je Ljubljanskimu šolarčku.

J. Navratil.

Kdo je imetnik? kdo posestnik? kaj je posest?

Kdor ima kako réč v svoji moči ali hranitvi, se

imenuje nje imetnik. ¹⁾ Če ima imetnik reči voljo, reč za svojo obderžati, je nje posestnik. ²⁾ Reči pa, ki jo ima posestnik voljo za svojo obderžati, se pravi posest. ³⁾

Martin je dal Jožetu 100 goldinarjev hraniti. Jože je imetnik tega denarja, ker ga ima v hranitvi. Luka je najdel zlat perstan in ga želi lastniku nazaj dati. Dokler Luka perstana nazaj ne da, ga ima v svoji moči, in je tudi imetnik perstana. —

Ko bi pa Luka imel voljo, najdeni perstan za svojiga obderžati, bi bil Luka posestnik in perstan njegova posest. Vlastnik ⁴⁾ perstana pa bi se Luka ne mogel imenovati, zato ker perstan ni njegov. Vlastnik zgubljenе, zatajene ali vkradene reči ostane tisti, komur ta reč tiče, tako dolgo dokler je upanje, jo nazaj dobiti.

Vsak lastnik je vselej tudi posestnik, dokler ima reč v svoji moči in voljo, jo za svojo obderžati; vsak posestnik pa ni vselej tudi lastnik. Tat je posestnik, zato ker ima voljo vkradeno reč za svojo obderžati; lastnik pa tat ni, zato ker vkradena reč ni njegova.

Smešnica.

Pravdarsk kmet gre k pravdosredniku ali pravdnimu dohtarju, od kteriga je slišal, de se dá silno rad prekupiti, in ga vpraša za svet, kako nar hitreje in nar ložeje pravde dobiti? „Učil te bom to premedenost, ako mi dva cekina daš.“ Kmet obljubi. „Vodivna zvezda, pravi nato pravdosrednik, naj ti bo, de vse popolnoma tajiš.“ Kmet ta uk dobro zapopade in se odpravlja. „Stoj, zagromi učeni pravdosrednik, préd me plačaj!“ Jez ti nisim celó nič obljubil, taji kmet, in ga je tako na led speljal.

Abecednica.

za slovenske učence na deželi.

Za I. léto. — Spisal Gregor Somer, učitelj. Natisnil in na prodaj ima po 12 kr. Janez Leon v Celjovcu.

V Ljubljani se dobé imenovane bukvice pri bukvovezu g. Kremšerji. Prav umetno so zložene. Zeleti bi bilo le, da bi zavoljo zedinjenja slovensine po vsih slovenskih šolah enake bukvice imeli.

Vredn.

Popravek. V poprejšnjim listu str. 189 v 5. verstí od spodej beri ride namesto rude. — Ride so pot sem ter tje po hribu.

1) Inhaber. — 2) Besitzer. — 3) Besitz. — 4) Eigenthümer.